

Abnormální zbarvení peří u odchycených havranů polních (*Corvus frugilegus*) v Rábech u Pardubic

Leucistic feathers in the plumage of Rooks (Corvus frugilegus) caught in Ráby in the District of Pardubice

Jiří Česák

Ráby 81, 533 52 Staré Hradiště; e-mail: cesakjiri@volny.cz

Barva ptačího peří je kombinací několika druhů pigmentů, z nichž nejvýznamnější u našich ptáků jsou melaniny a karotenoidy (VESELOVSKÝ 2001). Chybí-li (nebo přebývá) v opeření některý pigment, dochází u ptáků k barevným odchylkám. Úplnou ztrátu melaninových pigmentů nazýváme albinismus. Práví albíni mají bílé opeření (příp. jim zůstává karotenoidní zbarvení; VAN GROUW 2006), světlou kůži a červené oči (VESELOVSKÝ 2001). Úplně albíny můžeme v přírodě pozorovat jen zřídka. Mnohem častěji se můžeme setkat s jedinci, kterým chybí melaninové zbarvení jen na části těla – takoví ptáci jsou označováni za leucíny (KLÁPŠTĚ & KLÁPŠŤOVÁ 2006, VAN GROUW 2006; tento název v tomto článku preferuji) či za částečné albíny (SAGE 1962; pro kritiku pojmu částečný albín viz VAN GROUW 2006). Na části těla jsou bílí (příp. zde opět mají karotenoidní zbarvení), ale oči těchto ptáků jsou zbarveny jako u jedinců s normálním opeřením. Zobák i nohy mohou, ale nemusí být pigmentovány. Výraz leucismus je používán i pro ptáky se zachovaným melaninem ale s hodně světlým, vybledlým, až krémově zbarveným opeřením, způsobeným jen částečnou absencí melaninových pigmentů v každém peru. Pro takto vybledle zbarvené ptáky se ve světě často užívá také název „*dilute plumage*“ (KLÁPŠTĚ & KLÁPŠŤOVÁ 2006). Vyskytují se ovšem různé varianty takového zbarvení (viz VAN GROUW 2006), které je obvykle obtížné klasifikovat a stejnému ptáku lze na základě nejednotných instrukcí v literatuře někdy zařadit i do několika skupin.

U větších nebo dosti tmavě zbarvených druhů ptáků, jako například u lysky černé (*Fulica atra*; VOLF 2000), kachny divoké (*Anas platyrhynchos*; KLÁPŠTĚ 2009) a kosa černého (*Turdus merula*; ŠTANCL 2007), jsou barevné odchylky poměrně nápadné a dobře pozorovatelné pomocí dalekohledu nebo i pouhým okem. U menších druhů ptáků jsou odchylky často zaznamenány až po odchycení ptáka (KLÁPŠTĚ & KLÁPŠŤOVÁ 2006, ŠOLTYS 2004, ŠTANCL 2007), nebo např. při kontrole ptačích budek (ŠTANCL 2007). Při systematických odchycích ptáků (viz např. projekty CES a RAS; www.czechringing.com) je navíc možné kvantifikovat frekvenci abnormalit, ať se to týká zbarvení, tělesných rozměrů a hmotnosti, nebo deformací různých částí těla, například zobáků (VRÁNOVÁ & ČESÁK 2008). Ačkoli je možné všimnout si uvedených deformací i při pozorování ptáků, kvantifikace jejich výskytu je v takovém případě obtížná. V tomto článku popisují nálezy abnormálně zbarvených havranů polních při pravidelných zimních odchycích na Pardubicku a odhadují jejich frekvenci.

Od roku 1982 se věnuji zimnímu kroužkování havranů polních v obci Ráby u Pardubic (koordináty 50°05'N 15°49'E, kvadrát 5960, nadmořská výška 220 m). K odchytu používám stabilní voliéry umístěné v polní krajině s řídkou rozptýlenou dřevinnou zelení, cca 250 m od obce (viz ČESÁK 1995, ČESÁK 2000, ČESÁK 2009). Při odchycích zimujících havranů jsem se za dvacet osm let s albínem dosud neseťkal. Ze 17 572 doposud chycených havranů bylo 25 s několika bílými pery v opeření a dále byli odchyceni tři havrani s vybledlým zbarvením a běžovým pruhováním (mramorováním) na koncích per.

Všech 25 havranů s bílými pery v opeření mělo tato bílá pera v křídlech. Nejčastěji měli havrani jen několik bílých per v jednom či v obou křídlech. Jen v šesti případech bylo bílých per v křídlech víc jak deset. Bílá pera byla převážně v ručních a loketních letkách, ale u několika havranů byla zjištěna bílá pera také ve velkých a ručních krovkách. Jen dva chycení havrani měli bílá pera také v ocase a jeden havran měl bílá pera porůznu na těle. Tento pták (jedinec starší tři let) s bílými pery po celém těle se chytil 19. prosince 2009 (viz foto v příloze). Nejvíce bílých per – více jak 30 – měl na hrudi a bříše, na temeni hlavy měl nejméně 20 bílých per, na zádech bylo do deseti bílých per a na letkách a na krovkách bylo přes 20 bílých per. Dvě ocasní pera byla bílá jen u kořene. Mimo tyto odchycené abnormálně zbarvené havrany jsem v hejnech, která k voliérám přilétají někdy i v počtu přes dva tisíce jedinců, pozoroval několik dalších havranů s bílými pery v opeření.

Další tři odchycení havrani (ve všech třech případech se jednalo o ptáky ve věku první zimy) měli na části těla střídající se světle hnědé a běžové proužky (mramorování) v opeření (viz foto v příloze). Toto abnormální zbarvení měli hlavně na koncích per v křídlech. Na koncích rýdovacích per bylo toto odchýlné zbarvení jen slabě patrné. Špičky jednotlivých per byly světlé (běžové), pak následoval širší hnědý pruh a opět úzký světlý proužek. Ke spodku per se toto mramorování postupně vytrácelo. Tito tři havrani byli odchyceni v různých letech, ale ve zbarvení si byli velmi podobní.

V práci SAGEHO (1962) je do roku 1962 na Britských ostrovech popsán albinismus a „částečný albinismus“ (~ leucismus) u 161 druhů ptáků včetně havrana polního. Z České republiky uvádí JASSO (2006) celkem 680 ex. „albinotických“ ptáků v 84 druzích. O havranu polním získal 37 údajů o „částečně albinotických“ (~ leucistických) jedincích v období let 1939 až 2003, pravý albín ovšem nebyl zjištěn ani jednou. Část těchto pozorování (JASSO 2006) ovšem pochází z mých odchytů v Ráběch a jedná se tedy zčásti o stejné ptáky, kteří jsou popisovány v tomto článku. V letech 1982 až 2010 jsem v Ráběch odchytily 25 havranů s několika bílými pery a tři s mramorováním per v křídlech a ocase (frekvence abnormálně zbarvených jedinců = 0,16 %). První typ barevné odchylky mnou odchycených ptáků lze klasifikovat spíše jako leucismus, protože jde o absenci melaninů jen na části těla (KLÁPŠTĚ & KLÁPŠTOVÁ 2006, VAN GROUW 2006). Druhý typ mnou zaznamenané barevné odchylky, jakési mramorování, tj. různý stupeň redukce melaninů v rámci jednoho pera, by mohl být taktéž považován za leucismus (VAN GROUW 2006), příp. odpovídá speciální kategorii „grizzle“ v práci VAN GROUW (2006), pro kterou je typická právě částečná ztráta melaninů a to v různém stupni na různých místech v rámci jednoho pera.

S havrany bylo odchyceno 481 kavek obecných (*Corvus monedula*), ale ani u jedné z nich nebylo zjištěno abnormální zbarvení. V roce 2010 jsem ovšem na hradě Kunětická hora po celé hnízdní období pozoroval dvě kavky obecné s několika bílými pery v křídlech. Bylo zajímavé, že obě tyto kavky hnízdily v dutinách ve zdi jen 150 cm od sebe. JASSO (2006) uvádí za období let 1834–2002 25 albinů a 10 „částečných albinů“ (~ leucinů) u kavky obecné. Leucíni i albíni byli zjištěni i u dalších krkavcovitých ptáků – straka obecná (*Pica pica*), sojka obecná (*Garrulus glandarius*), vrána černá (*Corvus corone*) a vrána šedá (*Corvus cornix*; JASSO 2006). Tito ptáci se ovšem do mého odchytového zařízení chytají spíše sporadicky či vůbec (ČESÁK 2009).

Poděkování

Děkuji recenzentům a redakci časopisu *Panurus* za cenné připomínky, které vedly ke zkvalitnění článku.

Souhrn

Ze 17 572 havranů odchycených během zim v letech 1982–2010 v Rábech u Pardubic bylo 25 ptáků, kteří měli v opeření sporadicky zastoupena bílá pera, nejčastěji v ručních a loketních letkách. Jen ve dvou případech byla zjištěna bílá pera v ocase. Jediný havran měl bílá pera rozptýlena po celém těle. Tuto odchylku je možno klasifikovat jako leucismus. Další tři havrani měli na velkých a ručních krovkách, na konci křídel a ocasu světle béžové a hnědé pruhování (mramorování). Tato odchylka je opět leucismem, případně odpovídá speciální kategorii „grizzle“ v práci VAN GROUW (2006). Ze 481 chycených kavek obecných nebyla zjištěna anomálie ve zbarvení ani u jediné.

Summary

Of the 17,572 Rooks (Corvus frugilegus) trapped during the winters of 1982–2010 in the village of Ráby in Pardubice District (50°05'N 15°49'E, Grid no. 5960, 220 m a.s.l.; fields with scattered trees), 25 of them displayed white feathers, mainly in the primaries and secondaries. Only in two cases white feathers were found in the tail. One individual had white feathers scattered over the body. This characteristic is known as leucism. Another three Rooks had beige and brown bands on the feathers of both the tail and wings. This mutation is also known as leucism or it falls into the special category of "grizzled" (VAN GROUW 2006). None of the 481 Jackdaws (Corvus monedula) which were trapped together with the Rooks exhibited any anomaly in the plumage.

Literatura

- ČESÁK J. 1995: Deset let zimního odchytu havranů polních (*Corvus frugilegus*) v Rábech okr. Pardubice. *Zpravodaj Východočeské pobočky České společnosti ornitologické* 14: 31–32.
- ČESÁK J. 2000: Výsledky odchytu zimujících havranů polních (*Corvus frugilegus*) v Rábech u Pardubic v letech 1982–1999. *Panurus* 10: 47–64.
- ČESÁK J. 2009: Početnost a věková struktura zimujících havranů polních (*Corvus frugilegus*) v Rábech u Pardubic v období 1982–2007. *Sylvia* 45: 191–207.
- JASSO L. 2006: Albinismus u ptáků a výskyt albinů v České republice. *Panurus* 15: 57–67.

- KLÁPŠTĚ J. & KLÁPŠŤOVÁ J. 2006: Leucismus u pěnice černohlavé (*Sylvia atricapilla*) a poznámky k abnormálnímu opeření ptáků. *Panurus 15*: 69–72.
- KLÁPŠTĚ J. 2009: Neobvyklé zbarvení opeření u kachny divoké (*Anas platyrhynchos*). *Panurus 18*: 69–72.
- SAGE B. L. 1962: Albinism and melanism in birds. *British birds 55*: 201–225.
- ŠOLTYS V. 2004: Částečný leucismus u rákosníka obecného (*Acrocephalus scirpaceus*). *Panurus 14*: 85–86.
- ŠTANCL F. 2007: Barevné odchylky ve zbarvení ptáků. *Panurus 17*: 85–87.
- VAN GROUW H. 2006: Not every white bird is an albino: sense and nonsense about colour aberrations in birds. *Dutch Birding 28*: 79–89.
- VESELOVSKÝ Z. 2001: Obecná ornitologie. *Academia, Praha*.
- VOLF V. 2000: Hnízdění albína lysky černé (*Fulica atra*) u Dobrušky. *Panurus 10*: 113–115.
- VRÁNOVÁ S. & ČESÁK J. 2008: Deformace zobáků u havranů polních (*Corvus frugilegus*) a kavek obecných (*Corvus monedula*) na Pardubicku. *Panurus 17*: 69–76.

ISSN 1211-6424

ISBN 978-80-87151-12-9

+ foto v barevné příloze